

Ekonomsko-socialni svet

Distribucija
SPLOŠNO

CEP/AC. 13/2005/3/Rev. 1
23. marec 2005

ANGLEŠKO/FRANCOSKO/RUSKO

EKONOMSKA KOMISIJA ZA EVROPO

ODBOR ZA OKOLJSKO POLITIKO

Srečanje na visoki ravni ministrov za izobraževanje in okolje

(Vilnius, 17.-18. marec 2005)

(Točki 5 in 6 dnevnega reda)

STRATEGIJA VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ UNECE

Sprejeto na srečanju na visoki ravni

Vizija

Naša vizija prihodnosti opisuje regijo, ki sprejema skupne vrednote solidarnosti, enakopravnosti in vzajemnega spoštovanja med prebivalci, državami in generacijami. Za regijo so značilni trajnostni razvoj, vključno z gospodarsko vitalnostjo, pravičnost, socialna kohezija, varstvo okolja in trajnostno gospodarjenje z naravnimi viri, tako da so izpolnjene potrebe sedanje generacije brez ogrožanja sposobnosti prihodnjih generacij za izpolnjevanje njihovih potreb¹.

Izobraževanje je poleg tega, da je človekova pravica², tudi osnovni pogoj za doseganje trajnostnega razvoja in pomembno orodje za dobro upravljanje, ozaveščeno odločanje in pospeševanje demokracije. Zato lahko **vzgoja in izobraževanje** za trajnostni razvoj prispevata

¹ Glej tudi Svetovna komisija za okolje in razvoj. Naša skupna prihodnost. 1987.

² Glej tudi Izjavo o izobraževanju za trajnostni razvoj. Peta ministrska konferenca Okolje za Evropo. Kijev, 2003.

k uresničitvi naše vizije. Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj razvijata in krepiata sposobnost posameznikov, skupin, skupnosti, organizacij in držav za sprejemanje ocen in odločitev v prid trajnostnega razvoja. Spodbujata lahko spremembe v mišljenju ljudi in jim s tem omogočata, da prispevajo k večji varnosti, zdravju in blaginji našega sveta in tako izboljšujejo kakovost življenja. Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj lahko posameznikom data sposobnost kritičnega razmišljanja ter večjo ozaveščenost in več moči, s tem pa omogočita raziskovanje vizij in konceptov ter razvijanje novih metod in orodij.

Uvod

1. Pooblastilo za oblikovanje strategije izhaja iz izjave ministrov za okolje UNECE, sprejete na njihovi peti konferenci Okolje za Evropo (Kijev, maj 2003). Strategija upošteva izkušnje, pridobljene v regiji in po svetu. Pomeni prispevek k okviru za osnutek izvedbenega načrta za Desetletje izobraževanja za trajnostni razvoj Združenih narodov, ki ga je pripravila Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (UNESCO), in je usklajena z njim, uporabljati pa bi jo bilo treba kot temelj za regionalno izvajanje Desetletja ter sklepov svetovnega srečanja na vrhu o trajnostnem razvoju.
2. Strategija je bila razvita v procesu sodelovanja, ki je vključeval vlade, izobraževalne zavode, NVO in druge interesne skupine v regiji UNECE ter mednarodne organizacije.
3. Ta strategija naj bi olajšala uvajanje in pospeševanje vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj (VITR) v regiji UNECE in tako prispevala k uresničevanju naše skupne vizije.
4. Regija UNECE obsega kulturno zelo raznolike države z različnimi družbeno-gospodarskimi in političnimi razmerami. Obeti za trajnostni razvoj so v veliki meri odvisni od spreminjajočih se načinov življenja ter vzorcev porabe in proizvodnje ob hkratnem upoštevanju potreb držav, v katerih glavna skrb še vedno velja odpravi revščine.
5. Regija izpolnjuje temeljne pogoje za izvajanje strategije in ima potrebe po njenem izvajanju. Večina držav v regiji je uvedla izobraževalne sisteme, v katerih so zaposleni poklicni izobraževalci, zagotovila je dostopnost osnovnega izobraževanja in enake pravice **do vzgoje in izobraževanja** za vsakogar, dosegla visoko raven pismenosti, razvila znanstvene zmogljivosti ter poskrbela za sodelovanje civilne družbe. Vendar so pri učinkovitem izvajanju VITR tudi težave. Izobraževalne sisteme bi bilo treba izboljšati, da bi upoštevali interdisciplinarno naravo VITR, vključiti civilno družbo, okrepiti in pritegniti ustrezne institucionalne in materialne vire.

I. SMOTRI IN CILJI

6. Smoter te strategije je vzpodbujati države članice UNECE, da bi razvile VITR in ga vgradile v svoje sisteme formalnega izobraževanja, in sicer v vse ustrezne predmete ter v neformalno in priložnostno izobraževanje. To bo ljudem dalo znanje in veščine, potrebne za trajnostni razvoj, okrepilo njihovo usposobljenost in samozavest ter povečalo njihove možnosti za prizadevanja za zdravo in produktivno življenje, ki bo usklajeno z naravo³ ter bo upoštevalo družbene vrednote, enakopravnost med spoloma in kulturno raznolikost.

³ Deklaracija o okolju in razvoju iz Ria navaja, da so človeška bitja v središču skrbi za trajnostni razvoj ter da imajo pravico do zdravega in produktivnega življenja, usklajenega z naravo (Glej tudi Načrt izvedbe. Svetovno srečanje na vrhu o trajnostnem razvoju. ZN, 2002).

7. Cilji te strategije, ki bodo prispevali k doseganju smotra, so:

- (a) zagotoviti, da politični, zakonski in operativni okviri podpirajo VITR;
- (b) pospeševati trajnostni razvoj s formalnim, neformalnim in priložnostnim učenjem;
- (c) dati izobraževalcem pristojnost za vključitev trajnostnega razvoja v njihovo poučevanje;
- (d) zagotoviti dosegljivost orodij in gradiv za VITR;
- (e) pospeševati raziskave in razvoj VITR;
- (f) okrepiti sodelovanje na področju VITR na vseh ravneh v regiji UNECE.

II. OBSEG

8. Strategijo bodo sprejele zainteresirane države članice UNECE. Njeno izvajanje se priporoča tudi državam zunaj regije.

9. Strategija je namenjena vladam, ki jih motivira in jim svetuje, kako razviti politike in prakso za vključevanje trajnostnega razvoja v **vzgojo**, izobraževanje in učenje z vključevanjem izobraževalcev in drugih interesnih skupin. Ker morata vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj upoštevati **lokalne, državne in regionalne razmere**, lahko daje različnim vidikom trajnostnega razvoja različen poudarek glede na državo in izobraževalno področje. Ta strategija bo prožen okvir za države v **širši** regiji, pod pogojem, da bodo njeno izvajanje temeljilo na prednostnih nalogah in pobudah držav, ki obravnavajo njihove posebne potrebe in razmere.

10. Strategija pospešuje sodelovanje in partnerstva med sektorji⁴ in različnimi interesnimi skupinami ter tako spodbuja vlaganje materialnih in človeških virov v VITR.

11. Strategija obsega temeljne določbe Izobraževanja za vsakogar: izpolnjevanje naših skupnih zavez⁵.

12. Strategija podpira izvajanje določb večstranskih in drugih ustreznih sporazumov o obveščanju, izobraževanju, sodelovanju javnosti in ozaveščanju. Prav tako bi morala podpirati izvajanje 10. načela Deklaracije o okolju in razvoju iz Ria, Aarhuško konvencijo⁶, Tisočletne razvojne cilje Združenih narodov⁷ ter Kakovostno izobraževanje⁸, tako da bi pospeševala pregledno, sodelovalno in odgovorno odločanje ter krepila moč ljudstva.

III. NAČELA

13. Treba je upoštevati, da se TR razvija. Na razvoj trajnostne družbe bi bilo zato treba gledati kot na proces nenehnega učenja, ki proučuje probleme in dileme in pri katerem se

⁴ Med državnimi organi.

⁵ Dakarski okvir za delovanje. UNESCO. 2000.

⁶ Konvencije UNECE o dostopu do okoljskih informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravice pri okoljskih zadevah. Aarhus, Danska. 1998.

⁷ Tisočletna deklaracija Združenih narodov. Generalna skupščina, 8. plenarno zasedanje, 2000.

⁸ Skupni komunikacije ministrov za izobraževanje, 32. Generalna konferenca UNESCO, 2003.

ustrezni odgovori in rešitve lahko spreminjajo zaradi pridobivanja izkušenj. Učni cilji VITR bi morali vključevati znanje, veščine, razumevanje, odnose in vrednote.

14. VITR se še vedno razvija kot široka in vseobsegajoča zamisel, ki vključuje medsebojno povezana okoljska, gospodarska in družbena vprašanja. Razširja koncept okoljskega izobraževanja (OI), ki v vedno večji meri obravnava široko paleto razvojnih tem. VITR vključuje tudi različne elemente razvoja in druge ciljne oblike izobraževanja. Zato bi bilo treba okoljsko izobraževanje izpopolniti in dopolniti z drugimi izobraževalnimi področji, da bi našli integrativen pristop k izobraževanju za trajnostni razvoj.

15. Ključne teme trajnostnega razvoja med drugim vključujejo odpravo revščine, državljanstvo, mir, etiko, odgovornost v lokalnem in svetovnem okolju, demokracijo in vladanje, zakonitost, varnost, človekove pravice, zdravje, enakopravnost med spoloma, kulturno raznolikost, razvoj podeželja in mest, gospodarstvo, vzorce porabe in proizvodnje, korporacijsko odgovornost, varstvo okolja, gospodarjenje z naravnimi viri ter biološko in krajinsko raznovrstnost⁹. Za obravnavanje tako pestrih tem je potreben holističen pristop pri VITR¹⁰.

16. Pri izvajanju VITR bi se bilo treba lotiti naslednjih področij: **izboljševanje osnovnošolskega izobraževanja** in vzgoje, preusmerjanje vzgoje in izobraževanja v trajnostni razvoj, povečevanje ozaveščenosti javnosti in spodbujanje usposabljanja¹¹.

17. VITR bi moralo krepiti spoštovanje in razumevanje različnih kultur ter privzemati njihove prispevke. Treba bi bilo ceniti vlogo **avtohtonih prebivalcev**, ki bi morali sodelovati kot partnerji v procesu razvoja izobraževalnih programov. Tradicionalno znanje bi morali ceniti in ohranjati kot sestavni del VITR.

18. Učence na vseh stopnjah bi bilo treba spodbujati k uporabi **sistematičnega**, kritičnega in ustvarjalnega mišljenja in razmišljanja v lokalnih in svetovnih okvirih; to je temeljni pogoj za ukrepe za trajnostni razvoj¹².

19. VITR je vseživljenjski proces, **ki poteka od zgodnjega otroštva do odrasle dobe ter sega prek okvirov formalnega izobraževanja**. Ker se vrednote, načini življenja in odnosi utrjujejo od rane mladosti, sta **vlogi vzgoje in izobraževanja še zlasti pomembni za otroke**. Ker učenje poteka ob prevzemanju različnih vlog v življenju, je treba na VITR gledati kot na proces, ki zaobjema **vse življenje**. Prežeti bi moral učne programe na vseh ravneh, vključno s poklicnim izobraževanjem, usposabljanjem izobraževalcev ter stalnim izpopolnjevanjem strokovnjakov in tistih, ki odločajo.

20. Visoko šolstvo bi moralo pomembno prispevati k VITR z razvijanjem ustreznega znanja in usposobljenosti.

21. VITR bi moralo upoštevati različne lokalne, nacionalne in regionalne razmere ter svetovni okvir in si prizadevati za ravnovesje med svetovnimi in lokalnimi interesi.

⁹ Glej tudi Okvir za osnutek izvedbenega načrta za Desetletje izobraževanja za trajnostni razvoj. UNESCO, 2003.

¹⁰ Glej tudi Izjavo o izobraževanju za trajnostni razvoj.

¹¹ Glej Agendo 21.

¹² Glej tudi Izjavo o izobraževanju za trajnostni razvoj.

22. Z izboljševanjem dostopnosti in kakovosti izobraževanja bi VITR lahko prispevalo tudi k razvoju podeželja in mest. To bi bilo še zlasti koristno za ljudi na podeželju.

23. Obravnavanje etične razsežnosti, vključno z vprašanji enakopravnosti, solidarnosti in medsebojne odvisnosti med pripadniki ene generacije in med različnimi generacijami ter odnosov med ljudmi in naravo ter med bogatimi in revnimi je osrednjega pomena za trajnostni razvoj in je zato odločilno za VITR. Odgovornost je neločljivo povezana z etiko in je povsem praktično vprašanje za VITR.

24. Formalno VITR bi morale prežemati izkušnje iz življenja in dela zunaj učilnice. Izobraževalci¹³, vključeni v VITR, imajo pomembno vlogo pri olajševanju tega procesa ter pri spodbujanju dialoga med učenci, dijaki in študenti ter oblastjo in civilno družbo¹⁴. VITR tako za izobraževanje predstavlja priložnost, preseči svojo ločenost od družbe.

25. VITR vključuje pobude za razvoj kulture medsebojnega spoštovanja pri sporazumevanju in sprejemanju odločitev ter žarišče preusmerja od enostavnega prenašanja informacij k omogočanju sodelovalnega učenja¹⁵. VITR bi zato morali dati priznanje za njegov prispevek pri interaktivnemu in integriranemu oblikovanju politik ter odločanju. Prav tako bi bilo treba upoštevati vlogo VITR pri razvijanju in krepitvi dejavne demokracije¹⁶, predvsem kot prispevek k reševanju sporov v družbi in doseganju pravičnosti, ki vključuje prispevek Lokalne agende 21.

26. Za VITR sta potrebna sodelovanje in partnerstvo velikega števila interesnih skupin. Glavni subjekti vključujejo vlade in lokalno upravo, vzgojo in izobraževanje ter znanost, zdravstvo, zasebni sektor, gospodarstvo, promet in kmetijstvo, trgovino in sindikate, sredstva javnega obveščanja, nevladne organizacije, razne skupnosti, avtohtona ljudstva in mednarodne organizacije.

27. VITR bi moralo podpirati določbe večstranskih sporazumov o okolju in ustreznih mednarodnih sporazumov, povezanih s trajnostnim razvojem.

IV. POSLEDICE ZA IZOBRAŽEVANJE

28. VITR zahteva preusmeritev od osredotočenosti samo na zagotavljanje znanja k obravnavanju problemov ter iskanju možnih rešitev. Izobraževanje bi zato moralo ohraniti svojo tradicionalno osredotočenost na posamezne predmete in hkrati odpreti vrata multi- in interdisciplinarnemu proučevanju stanj iz realnega življenja. To bi lahko vplivalo na strukturo učnih programov in metode poučevanja ter od izobraževalcev zahtevalo, da niso več samo prenašalci, od učencev pa, da niso več samo prejemniki. Namesto tega bi se morali oboji združiti v tim.

29. Zavodi za formalno izobraževanje igrajo pomembno vlogo pri razvoju sposobnosti vse od zgodnjega otroštva, saj dajejo znanje ter vplivajo na odnose in vedenje. Pomembno je zagotoviti, da si bodo vsi učenci, dijaki in študentje pridobili primerno znanje o trajnostnem

¹³ Izobraževalci so učitelji, predavatelji, vodje usposabljanja in vsi drugi strokovnjaki z izobraževalnimi nalogami ter prostovoljni vodje izobraževanja.

¹⁴ Glej tudi Izjavo o izobraževanju za trajnostni razvoj.

¹⁵ Solunska deklaracija. Solun, Grčija. 1997. Nekatere države za sodelovalno učenje uporabljajo izraz socialno učenje.

¹⁶ Agenda 21.

razvoju in se zavedali posledic odločitev, ki ne podpirajo trajnostnega razvoja. Izobraževalni zavodi kot celote, vključno z učenci, dijaki in študenti, učitelji, vodstvenimi in drugimi delavci ter starši, bi morali slediti načelom trajnostnega razvoja.

30. Pomembno je podpirati neformalne in priložnostne dejavnosti VITR, ker so pomembno dopolnilo formalnega izobraževanja, navsezadnje tudi za učenje odraslih. Neformalno VITR ima posebno vlogo, saj je pogosto bolj usmerjeno v učenca, je sodelovalno in spodbuja vseživljenjsko učenje. Priložnostno učenje na delovnem mestu prinaša dodatno vrednost za zaposlovalce in zaposlene. Zato bi bilo treba ceniti in spodbujati sodelovanje med različnimi subjekti, vključenimi v vse oblike VITR.

31. Za uspeh VITR sta izredno pomembna ustrezno začetno izobraževanje in prekvalifikacija izobraževalcev ter priložnosti za izmenjavo izkušenj. Ob večji ozaveščenosti in znanju o trajnostnem razvoju ter zlasti vidikih trajnostnega razvoja na področjih, na katerih delajo, so izobraževalci lahko učinkovitejši in dajejo dober zgled. Usposabljanje bi moralo biti tesno povezano z ustreznimi raziskovalnimi dognanji o trajnostnem razvoju.

32. V VITR poučevanje in učenje močno krepijo vsebina, kakovost in dosegljivost izobraževalnih gradiv. Vendar pa ta gradiva niso na voljo v vseh državah. To je problem celotnega sektorja formalnega izobraževanja ter neformalnega in priložnostnega učenja. Zato bi bilo treba veliko navora posvetiti njihovem razvoju in reprodukciji. Treba bi bilo spodbujati usklajenost med izobraževalnimi gradivi za formalno in priložnostno izobraževanje, težko pa je zagotoviti, da se bodo nanašala na trajnostni razvoj in bodo lokalno dosegljiva.

33. Da bi bilo učinkovito, bi:

(a) bilo treba VITR obravnavati na dva načina: (i) z vgrajevanjem tem VITR v vse ustrezne predmete, programe in smeri ter (ii) z izvajanjem posebnih programov in predmetov;

(b) moralo biti VITR usmerjeno v omogočanje smiselnih učnih izkušenj, ki spodbujajo trajnostno obnašanje, in sicer tudi v izobraževalnih zavodih, na delovnem mestu, v družinah in skupnostih;

(c) moralo VITR povečevati sodelovanje in partnerstvo med člani izobraževalne skupnosti in drugimi interesnimi skupinami. Nadaljnje vključevanje zasebnega sektorja in gospodarstva v izobraževalni proces bo pripomoglo k obravnavanju hitrega tehnološkega napredka in spreminjajočih se delovnih pogojev. Učne dejavnosti v tesni povezavi z družbo bodo prispevale k praktičnim izkušnjam učencev;

(d) moralo VITR zagotoviti razumevanje svetovnih, regionalnih, nacionalnih in lokalnih okoljskih problemov in jih razlagati po načelu življenjskega ciklusa ter se ne osredotočati samo na vpliv na okolje, ampak tudi na gospodarske in družbene posledice ter pri tem obravnavati naravno okolje in okolje, ki ga je spremenil človek;

(e) moralo VITR uporabljati široko paleto sodelovalnih in v procese in rešitve usmerjenih izobraževalnih metod, prilagojenih učencu. Poleg tradicionalnih metod bi morale te metode vključevati med drugim razprave, konceptualne in opazovalne miselne vzorce, filozofsko preučevanje, pojasnjevanje vrednot, simulacije, scenarije, modele, igranje vlog, igre, informacijsko in komunikacijsko tehnologijo (IKT), ankete, študije primerov, ekskurzije in

učenje na prostem, projekte, ki jih vodijo učenci, analizo dobre prakse, izkušnje na delovnem mestu in reševanje problemov;

(f) moralo biti VITR podprto z ustreznim učnim gradivom, kakor so metodološke, pedagoške in didaktične publikacije, učbeniki, vizualni pripomočki, brošure, študije primerov in dobre prakse ter elektronski, avdio in video viri.

34. Vlade bi morale podpirati neformalno in priložnostno učenje, ker so dobro obveščeni državljani in potrošniki z dobrim znanjem bistveni za izvajanje trajnostnih ukrepov, vključno z Lokalno agendo 21, ker sprejemajo odločitve in ukrepajo.

35. Cilj neformalnega in priložnostnega učenja, vključno s programi ozaveščanja javnosti, bi moral biti zagotavljanje boljšega razumevanja povezav med družbenimi, gospodarskimi in okoljskimi vprašanji v lokalnih in globalnih okoljih, vključno s časovno perspektivo. Skupnosti, družine, mediji in NVO so pomembni dejavniki pri večanju ozaveščenosti javnosti o trajnostnem razvoju.

36. Nevladne organizacije (NVO) so pomembni ponudniki priložnostnega in neformalnega učenja, sposobni izvajati proces krepitev civilne moči ter integrirati in preobraziti znanstveno vedenje in dejstva v lahko razumljive informacije. Treba bi bilo ceniti, spodbujati in podpirati njihovo vlogo, ki jo imajo kot posredniki med vladami in splošno javnostjo. Partnerstva med NVO, vladami in zasebnim sektorjem bi pomenila pomembno dodatno vrednost za ITR.

37. Sredstva javnega obveščanja imajo veliko moč pri usmerjanju odločitev in načina življenja potrošnikov, zlasti otrok in mladine. Izziv je mobilizirati njihovo strokovno znanje in izkušnje ter distribucijske poti za posredovanje zanesljivih informacij in ključnih sporočil o zadevah, povezanih s trajnostnim razvojem.

38. Delavci v vseh sektorjih lahko prispevajo k trajnosti na nacionalni, regionalni in globalni ravni. Razvoj specializiranih programov usposabljanja, ki strokovnjakom in tistim, ki odločajo, dajejo znanje in veščine za prispevek k trajnostnemu razvoju, je bil opredeljen kot odločilna sestavina vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj¹⁷.

39. Tako bi moralo poklicno in vseživljenjsko izobraževanje imeti zelo pomembno vlogo in bi ga morali ponuditi tistim, ki odločajo, in vsem strokovnjakom, zlasti pri načrtovanju in upravljanju. Njegov cilj bi moralo biti ustvarjanje znanja in ozaveščenosti o trajnostnem razvoju. Vseživljenjsko izobraževanje ima dve glavni področji dejavnosti: (a) izpopolnjevanje znanja in veščin in (b) zagotavljanje nove usposobljenosti, potrebne v različnih poklicih in različnih situacijah. Vseživljenjsko izobraževanje je eno od področij, ki bi imelo korist od sodelovanja med izobraževanjem, interesnimi skupinami in splošno skupnostjo.

40. Programi usposabljanja bi morali obravnavati ključne teme trajnostnega razvoja, obenem pa upoštevati potrebe različnih poklicev in pomen teh tem za njihovo delovno področje. Posebno pozornost bi bilo treba posvetiti zadevam, povezanim z osnovno odgovornostjo poklica in njegovimi gospodarskimi, družbenimi in okoljskimi vplivi.

41. Da bi VITR postal del načrta za prehod na bolj trajnostno usmerjeno družbo, bi se moralo spreminjati tudi samo izobraževanje. Treba bi bilo spodbujati raziskave, ki bi lahko prispevale k VITR. Obstaja potreba po večjem sodelovanju in partnerstvu med interesnimi skupinami v

¹⁷ Glej tudi Okvir za osnutek izvedbenega načrta za Desetletje izobraževanja za trajnostni razvoj.

raziskovalno-razvojnih dejavnostih, ki sega od opredeljevanja problemov do uporabe novega znanja pri delu ter skrbi za to, da postane to novo znanje znano in se uporablja. Rezultate raziskovalno-razvojnih prizadevanj bi morali dati na voljo subjektom na lokalni, regionalni in globalni ravni in jih vgraditi v različne dele izobraževalnega sistema, izkušenj in prakse.

OKVIR ZA IZVAJANJE

1. Izvajanje na nacionalni/državni ravni

42. Za izvajanje te strategije je odgovorna vsaka država sama. Za vključevanje vidika trajnostnega razvoja v celotno izobraževanje bo potrebna močna politična podpora na vseh ravneh upravljanja. Zato se priporoča, da države strategijo prevedejo v svoj(e) domač(e) jezik(e) in ustrezno tudi v jezik(e) manjšin, jo razpošljejo ustreznim organom in določijo kontaktne točke.

43. Za učinkovito izvajanje strategije je treba njene določbe vgraditi v strategije načrtovanja, naložb in upravljanja državne in lokalnih oblasti za vse ravni izobraževanja in za vse izobraževalne zavode in organizacije. Hkrati bi morale biti izvajanje usklajeno z drugimi ustreznimi državnimi, dvostranskimi in večstranskimi pobudami ter imeti od njih korist. Pravni, gospodarski in komunikacijski instrumenti bi morali biti prilagojeni razmeram v državi. Tako bi države izvajale določbe v skladu s svojo zakonodajo, politikami in operativnimi okviri.

44. Države bi morale ugotoviti, katere so njihove obveznosti v zvezi z obveščanjem, izobraževanjem ter sodelovanjem javnosti in izboljševanjem ozaveščenosti po mednarodnih okoljskih in drugih ustreznih sporazumih, da bi jih z VITR usklajeno obravnavale.

45. Izobraževalni sektor sestavlja široko polje subjektov z različnimi uzakonjenimi sistemi upravljanja v različnih državah. Poleg tega je namenjen ljudem raznih starosti in z različnimi življenjskimi vlogami. Izziv bo predstavljalo obravnavanje in izvajanje potrebne reforme načrtovanja politike in operativnega okvira za izobraževalni sektor na podlagi zaupanja, vključenosti in subsidiarnosti ter spodbujanje samovrednotenja. Pomembno je, da pri izvajanju te strategije tisti, ki so odgovorni za formalno, neformalno in priložnostno izobraževanje, sodelujejo z drugimi ustreznimi državnimi organi.

46. Zavedati bi se morali, da so sodelovanje, delitev odgovornosti in vodenje vseh ustreznih državnih organov pomemben mehanizem za dobro upravljanje in da bi jih bilo treba okrepiti. Sodelovati bi morala zlasti ministrstva za izobraževanje in okolje in prevzeti vodilno vlogo pri dajanju pobud in spodbujanju nadaljnega vgrajevanja problematike trajnostnega razvoja v politike, programe in kurikulume formalnega izobraževanja na vseh ravneh ter ocenjevati izvajanje strategije. Vendar pa je potrebno tudi tesno in učinkovito sodelovanje z drugimi organi oblasti ter interesnimi skupinami, zlasti z organi, odgovornimi za gospodarstvo.

47. Potreben je usklajevalni mehanizem za izvajanje strategije na državni ravni ter mehanizem za izmenjavo informacij in spodbujanje partnerstev med različnimi subjekti¹⁸. Ena od možnosti je, da se uvede nacionalni forum za VITR, če je mogoče pod okriljem svetov za trajnostni razvoj ali drugih ustreznih organov, ki bo združeval strokovnjake iz različnih sektorjev.

¹⁸ Nekatere države so uvedle pristop po načelu upravljanja znanja.

48. Nacionalni¹⁹ (državni) izvedbeni načrti bi morali služiti kot osrednji element izvajanja. Države bi morale določiti organ, odgovoren za pripravo nacionalnega izvedbenega načrta.

49. Nacionalni izvedbeni načrt bi bilo treba oblikovati po načelu sodelovanja. Vključiti bi bilo torej treba vse pomembne interesne skupine. Upoštevati bi moral dejanski položaj v državi. Ker se zavedamo, da bodo države nemara želele določiti svoje lastne prioritete ter časovne načrte za izvedbo skladno s svojimi potrebami, politikami in programi, bi določbe tega poglavja lahko služile kot vodilo pri tem. Nacionalni izvedbeni načrti bi se morali nanašati na cilje, dejavnosti, ukrepe, okvirne časovne načrte, sredstva za izvajanje in instrumente za vrednotenje.

2. Področja delovanja

Zagotoviti, da politični, zakonski in operativni okviri podpirajo pospeševanje VITR

50. Politični, zakonski in operativni okviri ter izobraževalni programi bi morali vključevati in podpirati VITR. To bi lahko dosegli zlasti tako, da se: sprejmejo okviri za VITR za vse ravni izobraževanja, spodbuja razvoj sodelovanja med sektorji in različnimi interesnimi skupinami ter po potrebi uvedejo posvetovalni mehanizmi, načela trajnostnega razvoja vgradijo v študijske programe in posebne predmete na vseh ravneh visokošolskega izobraževanja, zlasti v začetno izobraževanje učiteljev, izboljša zagotavljanje in upravljanje izobraževalnih zmogljivosti za trajnostni razvoj ter okrepi povezava med naravoslovjem, ekonomijo, politologijo in družboslovjem pri interdisciplinarnem, multidisciplinarnem in specialističnem študiju. Interdisciplinarni in specialistični študij bi morala biti pravilno uravnotežena.

Pospeševati trajnostni razvoj s formalnim, neformalnim in priložnostnim učenjem

51. Treba bi bilo spodbujati dvig javne ozaveščenosti o trajnostnem razvoju v zavodih za formalno izobraževanje ter skupnostih, družinah, sredstvih javnega obveščanja in NVO.

52. Strokovne veščine in poznavanje trajnostnega razvoja bi bilo treba nenehno izboljševati, tako da bi postale del vseživljenjskega učenja posameznikov, med drugim tudi v javni upravi, zasebnem sektorju, gospodarstvu, prometu in kmetijstvu. Razvoj novega znanja in potreba po uvajanju novih veščin bosta stalno potrebna, da bi zamisel trajnostnega razvoja dobila bolj specifično vsebino, saj se mnoga strokovna področja nenehno razvijajo.

53. To bi lahko dosegli zlasti tako, da se: zagotovijo možnosti za učenje, povezano s trajnostnim razvojem, v permanentnem izobraževanju strokovnjakov, vključno z izobraževanjem strokovnjakov na področju načrtovanja, upravljanja in sredstev javnega obveščanja; spodbujajo in podpirajo dejavnosti za izboljšanje ozaveščenosti, umeščene v skupnosti; razvija sodelovanje z NVO ter podpirajo njihove izobraževalne dejavnosti; spodbuja sodelovanje med zavodi za formalno izobraževanje in organizacijami za neformalno izobraževanje ter priložnostnimi dejavnostmi; sredstva javnega obveščanja spodbujajo k obveščanju in razpravi o trajnostnem razvoju, da bi s tem seznanila splošno javnost.

Razvijati usposobljenost v izobraževanju za sodelovanje v VITR

54. Izobraževalci, vodje in tisti, ki sprejemajo odločitve, na vseh ravneh izobraževanja bi

¹⁹ Pri državah s federalno vladno ureditvijo vsako sklicevanje na nacionalne načrte velja za državne oziroma poddržavne načrte.

morali izpopolniti svoje znanje o izobraževanju za trajnostni razvoj, da bi lahko zagotavljali ustrezno svetovanje in podporo. Zato je treba izboljševati usposobljenost na vseh ravneh formalnega in neformalnega izobraževanja.

55. To bi lahko dosegli zlasti tako, da se: spodbuja razvoj usposobljenosti za zaposlene v izobraževalnem sistemu, vključno z dejavnostmi za vodje, namenjenimi izboljšanju njihove osveščenosti o zadevah trajnostnega razvoja; razvija merila za potrjevanje strokovne usposobljenosti za VITR; uvedejo in razvijajo sistemi upravljanja za trajnostni razvoj v zavodih za formalno izobraževanje in v okoljih za neformalno izobraževanje; vključujejo zadeve v zvezi s trajnostnim razvojem v programe usposabljanja in prekvalifikacije za izobraževalce na vseh ravneh izobraževanja; spodbuja izobraževalce, tudi tiste v neformalnem in priložnostnem izobraževanju, k izmenjavi izkušenj.

Zagotoviti dosegljivost orodij in gradiv za VITR

56. Treba je razviti gradiva za VITR za splošne in specialistične predmete ter samostojni študij na vseh ravneh ter jih prilagoditi lokalnim razmeram in potrebam.

57. To bi lahko dosegli zlasti tako, da se: spodbuja razvoj in izdelava gradiv za izobraževalce, učence in raziskovalce za vse ravni izobraževanja in usposabljanja, še zlasti v lokalnih jezikih; spodbuja razvoj in uporaba elektronskih, avdio, video in večpredstavnostnih virov in vizualnih pripomočkov za učenje in izmenjavo informacij; z elektronskimi sredstvi in internetom olajša dostop do virov in informacij, pomembnih za VITR; zagotavlja usklajenost gradiv za formalno, neformalno in priložnostno učenje ter razvijajo ustrezne strategije razširjanja.

Pospeševati raziskave in razvoj VITR

58. Na različnih področjih VITR, kakor so učinkovite učne metode, orodja za vrednotenje, oblikovanje odnosov in vrednot, razvoj šol/zavodov in uporaba IKT, so potrebne raziskovalno-razvojne dejavnosti. Raziskave in razvoj VITR bi morale biti stalna podlaga za razvijanje VITR.

59. Rezultate raziskovalno-razvojnih prizadevanj bi morali **biti dostopni** subjektom na lokalni, regionalni in globalni ravni in jih vgraditi v različne dele izobraževalnega sistema.

60. To bi lahko dosegli zlasti z uvajanjem in spodbujanjem raziskav in razvoja vsebin VITR ter metod poučevanja in učenja, gospodarskih učinkov in pobud za VITR, načinov za vključevanje problematike trajnostnega razvoja in njenih lokalnih okvirov v različne predmete, pri čemer bi imele prednost raziskave, ki združujejo različne razsežnosti trajnostnega razvoja, ter kazalnikov in instrumentov za vrednotenje VITR ter z izmenjavo raziskovalnih rezultatov in primerov dobre prakse.

3. Mednarodno sodelovanje

61. Sodelovanje na področju vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj bi lahko poleg tega, da prispeva h krepitvi in izboljšanju VITR v posameznih državah, pomagalo zagotavljati vzajemno razumevanje, krepiti zaupanje in razvijati upoštevanje kulturnih vrednot, s čimer bi vzpostavljalo prijateljske vezi med ljudstvi in narodi ter prispevalo k miru in blagostanju.

62. Na regionalni ravni je treba preverjati in omogočati lažje izvajanje strategije ter podpirati sodelovanje na področju VITR. Regionalen proces bi moral upoštevati druge razvojne dejavnosti, ki potekajo v povezavi z Desetletjem izobraževanja za trajnostni razvoj Združenih narodov in ki bi jih bilo treba imeti za prispevek h globalnim pobudam za VITR.

63. Regija ima bogate izkušnje pri sodelovanju v izobraževanju, še zlasti v visokem šolstvu. Vrsta nacionalnih in podregionalnih mrež, izobraževanj, delovnih skupin, univerzitetnih mrež in združenj, programov in partnerstev se je začelo ukvarjati z razvojem multidisciplinarnih oblik izobraževanja, da bi našli rešitve za probleme v zvezi s trajnostnim razvojem. Izziv je, kako kar najbolje uporabiti njihove izkušnje in zmožnosti za spodbujanje VITR. Drug izziv je proučevanje vprašanj, povezanih z VITR, ki v mednarodnem merilu še vedno nima dovolj pomembne vloge. Mednarodno sodelovanje na področju VITR je potrebno tudi v predšolskem in preduniverzitetnem izobraževanju.

64. Regionalni in podregionalni forumi, ki združujejo člane izobraževalne skupnosti, kakor so državni uradniki, izobraževalci in raziskovalci, ter druge pomembne subjekte zaradi izmenjave izkušenj in primerov dobre prakse v zvezi z vprašanji trajnostnega razvoja in VITR, bi morali biti ena od visoko prednostnih nalog.

65. Zapletena narava VITR zahteva, da se k partnerskim prizadevanjem za izvajanje strategije poleg izobraževalne skupnosti povabijo tudi drugi pomembni mednarodni subjekti. To zlasti velja za mednarodno sodelovanje, namenjeno izboljševanju znanja in veščin, povezanih s trajnostnim razvojem, za različne strokovnjake in posameznike, ki sprejemajo odločitve.

66. Izkušnje in potrebe v različnih delih regije UNECE so različne. Podregionalno sodelovanje je treba okrepiti. To bi omogočilo tesno sodelovanje pri tistih vprašanjih, ki so zelo pomembna za posamezne podregije, kar bi državam omogočilo dosegati kar najboljše praktične rezultate.

67. Potrebno je nadaljnje ocenjevanje potreb v različnih podregijah. Pri reševanju najpomembnejših problemov pri okoljski vzgoji in izobraževanju za trajnostni razvoj bi bilo treba dati poseben poudarek državam v Vzhodni Evropi, na Kavkazu in v Srednji Aziji (EECCA)²⁰ ter Jugovzhodni Evropi. Nekateri od njihovih problemov so pomanjkanje ustreznih učnih gradiv, neučinkovita raba zmogljivosti visokošolskih in raziskovalnih zavodov, pomanjkanje usposobljenih izobraževalcev in preslaba ozaveščenost ter pomanjkanje medsektorskega sodelovanja in sodelovanja različnih interesnih skupin pri VITR. Drug problem, ki bi ga bilo treba obravnavati v Jugovzhodni Evropi in EECCA, je slaba kakovost izobraževanja za otroke na podeželju ter pomanjkanje finančnih in človeških virov za razvoj VITR na teh območjih. Tako bi se bilo treba zavedati, da so usposabljanje, finančna pomoč in podpora izobraževalnih in raziskovalnih programov ter programov ozaveščanja na področju trajnostnega razvoja v državah z gospodarstvi v prehodnem obdobju pomembna tema in bi ga zato morale upoštevati vlade, ustrezne organizacije in darovalci²¹.

68. Ključne dejavnosti bi lahko bile: krepitev obstoječih regionalnih in podregionalnih povezav in mrež, aktivnih na področju VITR, ter spodbujanje programov tesnega sodelovanja, dvostranskega sodelovanja in partnerstev; primerna uporaba obstoječih mednarodno zavezujočih instrumentov, kakor so Aarhuška konvencija in drugi ustrezni mehanizmi, za

²⁰ Glej tudi Okoljska partnerstva v regiji UNECE: Okoljska strategija za države Vzhodne Evrope, Kavkaza in Srednje Azije. Strateški okvir. Peta ministrska konferenca Okolje za Evropo, Kijev, 2003.

²¹ Glej tudi Načrt izvedbe, Svetovno srečanje na vrhu o trajnostnem razvoju.

večjo ozaveščenosti o trajnostnem razvoju; omogočanje lažje izmenjave dobre prakse in izkušenj, inovacij in informacij o nacionalnih izkušnjah in projektih pri razvijanju sodelovanja pri vprašanih v zvezi z VITR, npr. z uporabo orodij IKT in spletne strani UNECE; vključevanje VITR v ustrezne dvostranske in večstranske programe; spodbujanje sodelovanja NVO in drugih najpomembnejših skupin v mednarodno sodelovanje na področju VITR; spodbujanje in usklajevanje mednarodnih prireditev za izboljšanje ozaveščenosti o trajnostnem razvoju; spodbujanje izmenjave izkušenj.

69. Zaradi zagotavljanja učinkovitega regionalnega upravljanja in komuniciranja je treba v vseh državah članicah UNECE in ustreznih mednarodnih organizacijah vzpostaviti kontaktne točke za izobraževanje za trajnostni razvoj. Ustanovili bi lahko usmerjevalni odbor, sestavljen iz predstavnikov s področij izobraževanja in okolja (ali drugih ustreznih področij), ki bi spremljal izvajanje strategije. Proces Okolje za Evropo bi lahko služil kot partnerski forum za regionalno sodelovanje na področju VITR, Odbor za okoljsko politiko UNECE pa kot organ, ki bi preverjal napredek pri izvajanju strategije v skladu z delovnim programom Odbora.

70. Na konferencah Okolje za Evropo **bodo** ministri morda hoteli obravnavati napredek pri izvajanju strategije na podlagi nacionalnih in drugih ustreznih poročil. Pregledi okoljske uspešnosti bi lahko vključevali tudi oceno preverjenih prizadevanj posameznih držav na področju VITR.

4. Vloge in odgovornosti

71. Vlade bi morale imeti aktivno vlogo pri pospeševanju in omogočanju lažjega izvajanja strategije v svojih državah. Morale bi ocenjevati in redno spremljati njeno izvajanje na vseh upravnih ravneh.

72. Lokalnim organom, odgovornim za izobraževanje, in zavodom za formalno izobraževanje se priporoča, da prevzamejo odgovornost za izvajanje ustreznih določb strategije in ga spremljajo.

73. Ustrezne interesne skupine, vključno z lokalno upravo, izobraževanjem in znanostjo, zdravstvom, zasebnim sektorjem, gospodarstvom, prometom in kmetijstvom, trgovino in sindikati, sredstvi javnega obveščanja, nevladnimi organizacijami, raznimi skupnostmi, **avtohtonim prebivalstvom** in mednarodnimi organizacijami, bi bilo treba pozvati, naj opredelijo svoje prednostne naloge in prevzamejo odgovornost za izvajanje in spremljanje strategije.

5. Finančne zadeve

74. Zagotavljanje ustreznih finančnih sredstev za izvajanje strategije je eden od pomembnih osnovnih pogojev za njeno uspešnost. Za ustrezno oceno stroškov izvedbenih ukrepov, potrebnih za doseganje ciljev strategije, ter donosnosti te naložbe je nujno treba razumeti vrednost izobraževanja in uvajanja politike in prakse trajnostnega razvoja v družbo. Na izobraževanje bi bilo treba gledati kot na naložbo, ki se obrestuje dolgoročno.

75. Stroške izvajanja te strategije bi načeloma morala nositi vsaka država sama. Vlade bi zato morale zagotoviti, da bodo na voljo ustrezna sredstva. Mnoge predlagane dejavnosti je mogoče vključiti v potekajoče razvojno delo v **vzgoji in izobraževanju**. Nekatere dejavnosti bi bilo **lažje izvajati lokalno ali regionalno**.

76. Vlade bi morale razmisliti o uporabi proračuna in ekonomskih stimulacij za financiranje VITR za vse oblike izobraževanja, vključno z uvedbo štipendij na področju VITR ter večanjem usposobljenosti v izobraževalnih zavodih. Treba bi si bilo prizadevati za vključevanje VITR v ustrezne dvostranske in večstranske programe. Lahko bi se oblikovala partnerstva, ki bi jih bilo treba spodbujati k iskanju podpore, vključno s prispevki v materialu, pri mednarodnih financerjih in zasebnem sektorju. V prvi fazi izvajanja strategije je finančna pomoč za nekatere dele regije, zlasti EECCA in države Jugovzhodne Evrope, bistvena, da se tem državam pomaga sprožiti proces.

6. Vrednotenje in časovni raspored

77. Za ocenjevanje strategije bi bilo treba določiti časovni raspored ter oblikovati kazalnike. Sposobnost ljudi, da ravnajo v korist trajnostnega razvoja, je odvisna od kakovostne **vzgoje in izobraževanja** in je rezultat njihovega študija. Uvajanje vidikov trajnostnega razvoja v vse oblike in na vse ravni izobraževanja je dolg proces, zato lahko rezultate merimo samo v daljšem obdobju.

78. Na izvajanje strategije bi bilo treba gledati kot na trajen proces. Zaradi lažjega ocenjevanja njegovega napredka so predlagane tri faze izvajanja:

I. faza (do leta 2007): kot dobra podlaga za začetek izvajanja se priporoča, da vsaka država ugotovi, kaj od tega, kar že počne, sodi med naloge strategije. To bi vključevalo pregled trenutnih politik, pravnih in operativnih okvirov, finančnih mehanizmov in izobraževalnih dejavnosti ter opredelitev vseh ovir ali vrzeli. Treba bi bilo razmisliti o popravnihi ukrepih za premagovanje pomanjkljivosti ter sestaviti ustrezen nacionalni izvedbeni načrt. Treba bi bilo razviti metode presoje in kazalnike izvajanja izobraževanja za trajnostni razvoj, zlasti **kakovostne**. Na konferencah Okolje za Evropo bi ministri lahko dokazali svojo zavezanost strategiji, pozdravili uspehe, se obveščali o problemih in zadevah ter poročali o napredku, doseženem pri nacionalnih/državnih strategijah.

II. faza (do leta 2010): izvajanje določb strategije bi morale biti v polnem razmahu. V zvezi s tem bi morale države pregledati napredek, dosežen pri izvajanju svojih državnih strategij, ter jih po potrebi popraviti.

III. faza (do leta 2015 in naprej): države bi morale doseči precejšen napredek pri izvajanju izobraževanja za trajnostni razvoj.

79. Da bi pripomogli k procesno usmerjenemu vrednotenju in primerjalni analizi strategije, bi bilo treba razmisliti o številnih vprašanjih. To vključuje naslednje primere: določitev vodij in koordinatorjev za vodenje strategije; politični, pravni in operativni okvir za podporo strategiji; okvir za medvladno sodelovanje in partnerstvo ter sodelovanje in partnerstvo med interesnimi skupinami; relevantnost formalnih izobraževalnih in učnih programov; začetno in permanentno usposabljanje v zvezi z vprašanji, povezanimi s trajnostnim razvojem, zlasti za izobraževalce; orodja in gradiva za VITR; raziskave in razvoj VITR; razvoj neformalnega in priložnostnega izobraževanja; vključevanje sredstev javnega obveščanja in vplivi na tiste, ki se učijo.

Opomba

V informaciji sta na voljo dva temeljna dokumenta: eden o predhodnih in **trenutnih** procesih

v zvezi z vzgojo in izobraževanjem za trajnostni razvoj 13/2004/8/Add.1), drugi pa kot pojasnilo nekaterih izrazov, uporabljenih v strategiji (CEP/AC.13/2004/8/Add.2).